

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Europa inwestująca w obszary wiejskie

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

PODLASKIE TRADYCJĄ STOI

WARSZTATY TWÓRCZOŚCI LUDOWEJ

Podlaskie tradycją stoi

Warsztaty twórczości ludowej

Szepietowo 2010

Wydawca:

Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie
18-210 Szepietowo,
tel. 86 275 89 00 fax 86 275 89 20
e-mail: wpodr@zetobi.com.pl,
www.odr.pl

Autorzy tekstów:

**Gabriela Bilkiewicz, Irena Kaus, Mariola Kućmierowska, Edyta Kwiatkowska,
Zofia Sęczak, Mariola Woroszył,**

Opracowanie redakcyjne i korekta: Anna Fatyga
Projekt okładki: Wioletta Cieszkowska
Skład: Robert Korczak

Druk: Mazowieckie Zakłady Graficzne S.C .MZGraf
Nakład: 500 egz.

Wstęp

Województwo podlaskie to zróżnicowany pod względem etnicznym i kulturowym obszar Polski. Jest także regionem, gdzie szczególnie w niektórych powiatach (hajnowski, bielski, białostocki, sokólski) dobrze zachowała się wytwórczość ludowa: plecionkarstwo ze słomy, wyrób ozdób świątecznych, tkactwo, kowalstwo, itp. Tradycyjną sztukę ludową nadal pielęgnuje się w podlaskich wsiach. Tworzone są wyroby w oparciu o tradycyjną technikę, tradycyjne wzory wykorzystując naturalne materiały. W naszym województwie istnieje szereg działających warsztatów, gdzie wytwarza się dywany dwuosnowowe, wyroby z drewna, gliny itp. tworząc szlak rękodzieła ludowego.

Wyroby twórców ludowych stanowią niepowtarzalną pamiątkę dla odwiedzających nasz region turystów. Stanowią także elementy upiększające pokoje, ogrody itp.

Dlatego też obserwując zainteresowanie różnego rodzaju wyrobami rękodzieła ludowego, w Podlaskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Szepietowie odbyły się cztery cykle 2-dniowych warsztatów, w których udział brały kobiety wiejskie (po 15 osób), zainteresowane wykonywaniem przedmiotów wytwórczości ludowej. Podczas trwania zajęć poznawały sposoby wyrobu ozdób wielkanocnych, bożonarodzeniowych, naczyń użytkowych i ozdobnych ze słomy oraz zasady haftu i szydełkowania.

Publikacja powstała po zakończeniu realizacji warsztatów, celem przybliżenia szczególnie młodemu pokoleniu podstawowych zasad wykonywania wyrobów rękodzielniczych. Wydawnictwo będzie jednocześnie formą promocji podlaskiej tradycji rękodzielniczej. Zawarte zostały w niej również adresy wybranych twórców, współpracujących z naszym Ośrodkiem.

Ozdoby wielkanocne

Pisanki, kraszanki – różnorodne techniki zdobienia jaj wielkanocnych

Pisanki — to miniaturowe dzieła sztuki. Kryją w sobie wiele interesujących treści dotyczących przeszłości, teraźniejszości, treści jakich nawet nie przeczuwa osoba biorąca je do ręki.

Na przestrzeni mijających lat zmieniała się w poszczególnych regionach naszego kraju moda na wzory, barwy pisanek. Wraz z nowym pokoleniem pisankarzy, farby chemiczne zaczęły zastępować tradycyjnie stosowane farby roślinne. Kto dziś wie, że właśnie o farbach roślinnych „barwidłach”, w których powstały wielkanocne kraszanki, pisał Marian Hemar w utworze poetyckim „*Pisanki*”, wyd. w 1946 roku w Londynie, gdzie przebywał na emigracji, tęskniąc za Polską. Oto fragment tego utworu:

*... przez stulecia,
przeróżne w każdej okolicy
znali farby, z różnych wywarów,
z ziół, paproci, jagód i kwiecica,
z kory, z soków drzewnych, żywicy,
barwidła a wszystkiego, co rośnie
na łące, w ogrodach, w boru,
barwidła każdego koloru.
Po całym kraju, w każdej chacie,
mieli takie swoje sekrety,
których strzegli chytrze, zazdrośnie,
i z roku na rok, aż niestety
po troszkę sami zapomnieli...”*

Ale nawet dziś w XXI wieku korzysta się z utrwalonych piśmem w jakichś starych kajecikach, przepisów na roślinne barwniki do kraszenia jaj.

Obecnie w Polsce, tam gdzie nie wkroczyły jeszcze farby chemiczne – używa się najczęściej wywaru z łusek cebul (pozwala to uzyskać różne odcienie brązu) oraz – dla otrzymania czerni – kory z olszyny, brzozy bądź dębu. Rzadziej, dla wydobycia żółci lub zieleni, sięga się po pędy młodej pszenicy albo żyta, zaś dla otrzymania błękitu – po suszone kwiaty bławatka. Do barwienia wykorzystywane też są liście z łupin zielonego orzecha, kwiatów malwy czarnej, przemarzniętych owoców tarniny, młodziutkich korzeni dzikiego szczawiu, czerwonej kapusty, marzanny barwiarzkiej czy ligustru. Do przygotowania roztworu z czerni o wyjątkowo pięknym odcieniu używa się kory z młodych gałęzi olszyny, które wkłada się do żeliwnego garnka z ciepłą wodą. Dodaje się do roztworu dużo zardzewiałych, metalowych przedmiotów (np. gwoździ, łańcuchy) i pozostawia na 2 tygodnie. Jaja zanurzone w czerni należy trzymać przez dobę.

Najszlachetniejszym tworzywem w sztuce pisankarskiej są wydmuszki, ale również dopuszczalne są jaja pełne, gotowane jednak przez parę godzin, gdyż tylko wówczas ich wnętrze będzie prawidłowo wysuszać się, takie jaja nie ulegają fermentacji.

Pisanki mają swoją historię i mają swoją duszę jak twierdzi niezwykła kolekcjonerka tych dzieł prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, założycielka pierwszego w Polsce muzeum pisanki, znajdującego się na terenie ciechanowskiego muzeum. Zwiedzenie tej przepięknej ekspozycji to najlepsza „lekcja pogładowa” inspirowana do własnej twórczości. Do czego zachęcam.

Wiele ciekawostek dotyczących historii tych pisanek umieściła pani profesor w książce „*Pisanki sercu miłe*”. np. najstarszą jest 150-letnia porcelanowa pisanka z namalowanym tulipanem. Była cenną, rodzimą pamiątką Haliny i Adama Wołków z Puław. Inna namalowana holenderskimi farbami na jajku kurzym, liczy 60 lat i wyszła spod zręcznych rąk Janiny Nowakowej, nieżyjącej już dziś, wówczas studentki Uniwersytetu Jagiellońskiego, zarabiającej w ten sposób na życie. Trzecia o której chcę wspomnieć to pisanka huculska, drewniana z motywem kwiatowym i geometrycznym została przekazana pani profesor przez znanego śpiewaka operowego Włodzimierza Denysenko. Liczy ona ponad pół wieku, tyle ile lat ma wspomniany artysta, ponieważ ten nietyczywy prezent otrzymał w dniu urodzin. To tylko niektóre z wiekowych informacji zawarte w tej książce.

W Polsce istnieje stereotyp myślenia, że zdobienie pisanek jest domeną bądź to twórców ludowych bądź profesjonalnych artystów-plastyków. Tymczasem pisanki na znakomitym nierzadko poziomie artystycznym tworzą przedstawiciele różnych zawodów – od profesorów wyższych uczelni poczynając, na utalentowanych samoukach z zapadłych wsi kończąc. Wystarczą zręczne ręce, fantazja i pasja twórcza.

Techniki zdobienia jaj wielkanocnych

W Polsce stosuje się obecnie wiele technik zdobienia jaj wielkanocnych. Określenie terminu „pisanki”, aczkolwiek używane potocznie, winno być właściwie stosowane tylko do tych wydmuszek, na których „pisze się” woskiem.

Sztuka „pisania woskiem” na skorupkach jaj należy do najstarszych, a zwana jest woskową bądź batikową. To określenie pochodzi od pradawnej indonezyjskiej techniki ręcznej barwienia i zdobienia tkanin, po uprzednim pokryciu woskiem miejsc nie przeznaczonych do barwienia.

Do wykonania pisanek techniką batikową trzeba przygotować wydmuszkę o najlepszym odcieniu skorupki. Następnie na czystym, odtuszczonej, białym jajku rysuje się główką szpileczki, zanurzonej w podgrzanym wosku (wyłącznie pszczelim), zaplanowane wzory i suszy przez parę godzin. Po czym skorupkę zanurza się w farbie najjaśniejszej (np. żółtej), po tym maluje się kolejne wzory, suszy i zanurza w kolejnych kolorach ciemniejszych. Po dobrym wyschnięciu (nawet 12 godzin) podgrzewając usuwa się wosk stosując np. papierowy ręcznik kuchenny. Wzory występujące na pisankach zdobionych techniką batikową są bardzo różnorodne. Najczęściej wiążą się ze specyfiką regionu.

Technika rytownicza, zwana też „drapaną” lub „skrobaną” należy do szeroko rozpowszechnionych i starszych sposobów ozdabiania jaj. Polega ona na zabarwieniu jaj najczęściej w „cebulaku” po czym „wydrapuje się” na ich skorupkach ostrym narzędziem „misterne” wzory. Dobrze do tego służy ostry nożyk, ostrze nożyczek, żyłetka, szpileczka lub wiertło dentystyczne.

Jest wiele sposobów aplikacyjnego zdobienia jaj, np. oklejanie jaj (wydmuszek) kolorowymi wycinankami z czego słynie Ziemia Łowicka bądź owijanie rdzeniem sitowia i barwną włóczką (szczególnie na Kurpiach). Oklejać można jaja skrawkami materiałów, tasiemek, nitek. W okresie międzywojennym były też modne jaja w „koszulkach” wykonanych szydełkiem z kolorowych nici. Zdobić można skorupki różnego rodzaju tworzywem „ekologicznym” – różnymi ziarnkami, roślinami, pestkami, jak też pięknymi koralikami, cekinami itp.

Najbardziej kolorowe i różnorodne są pisanki malowane na wydmuszkach jaj, lecz także na jajkach z fajansu, porcelany, szkła, drewna oraz metalu. Farby i pędzelki są też bardzo różne. Np. w kolekcji prof. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej znajduje się ponad 100 bajecznych kolorowych pisanek autorstwa J. Nowakowej wykonanych bardzo trwałymi farbami holenderskimi, malowanymi ostro zakończonym pędzelkiem z ogona czerwonej małpy.

Najczęściej stosuje się obecnie farby akrylowe.

Najszerzy też jest zakres tematyczny tych pisanek, czego najlepszym przykładem są ekspozycje w cichanowieckim muzeum.

Stroiki świąteczno-wielkanocne

Stroiki wielkanocne nie cieszą się taką popularnością tak jak bożonarodzeniowe. Mogą być jednak piękną ozdobą świątecznego stołu. Sięgając do tradycji i symboli przygotowujemy je w koszyku. Koszyk winien być z wikliny, słomy lub sosnowych łubów. Starannie ozdobiony, tak by był wyrazem wielkiej radości. Nie może w nim zabraknąć, świeżych zielonych gałązek, które symbolizują nowe życie np. bukszpanu. Gałązki wierzby, z baziemi zwane palemkami, urozmaicają dekorację a jednocześnie przypominają o hołdzie składanym Jezusowi. Dobrze jest wykonać własnoręcznie kwiaty z bibuły, inspirowane tradycją ludową.

W koszyku nie może też zabraknąć pięknie zdobionych jaj – pisanek, przynajmniej jednej. Symbolizują nowe życie, odrodzenie, zwycięstwo. W stroiku wielkanocnym można użyć też symbolicznych postaci: kurczaczka lub baranka.

Ozdoby bożonarodzeniowe

W języku łacińskim *adventus* oznaczało oczekiwanie, przyjście i wiązało się z rzymskim obyczajem oczekiwania na cesarza wizytującego świątynie. Chrześcijaństwo terminem tym nazwało okres oczekiwania zarówno na święto Bożego Narodzenia, upamiętniające pierwsze przyjście na świat Syna Bożego jak i na powtórne przyjście Chrystusa przy końcu świata.

Dawniej na wsi przygotowywano się do świąt w sposób szczególny. Robiono porządki i dekorowano chaty, by nabrały charakteru świątecznego. W różnych częściach Polski, również i na Podlasiu wykonywano „pająki”.

Pająki

Były to ozdoby wykonane najczęściej ze słomy i bibuły. Wykorzystywano także inne materiały takie jak: ziarna zbóż, groch, fasolę, piórka, włóczkę, włosie, trzcinę, wiórki. Przybierały one formy brył geometrycznych, mocowane na dwóch obręczach, poprzeplatane kwiatami, językami z bibuły, przypominające bombki choinkowe.

W łowickim tworzone wielokondygnacyjne kompozycje ze słomy, wełny i kolorowego papieru.

Pająki przybierały różne formy: pająka kulistego, tarczowego, krystalicznego oraz rzadsze – promienistego i żyrandolowego.

Pająk kulisty mocowany był na ziemniaku, glinie, wosku czy cieście. Wymienione elementy łączono słómkami, zdobiono papierowymi gwiazdkami lub kwiatami.

Pająki tarczowe, to słomiane tarcze, umieszczone, jedna nad drugą, kompozycję uatrakcyjniały łańcuchy z kolorowej bibuły i słomek.

Interesująco prezentowały się pająki krystaliczne wykonane ze słomianych stożków i sześcianów.

Bożonarodzeniowe aranżacje

Można je wykonać z przeróżnych elementów i na różne sposoby. Popularne są dekoracje w postaci wieńca np. zawieszzone na drzwiach wejściowych, w oknie, nad stołem w jadalni, a także przed domem na ogrodzeniu. W zależności od miejsca ekspozycji będzie różna ich technika wykonywania i dekorowania. Zawieszane muszą być przede wszystkim na mocnej konstrukcji. Z kolei wianki leżące najlepiej jest wykonać na podkładzie z siatki wypełnionej mchem lub ułożyć na specjalnej gąbce do układania kwiatów. Aby podkreślić świąteczny nastrój wieńca do jego wykonania stosuje się przede wszystkim gałązki krzewów iglastych, drobne szyszki, suszone owoce, kwiaty, słomiane ozdoby, kokardy. Ciekawą ozdobą może być również miniaturowa choinka wykonana samodzielnie przez domowników. Na pień drzewka warto wybrać palik ogrodowy, a na podstawę do zamocowania iglaste gałązki (mogą być świerkowe), podwójnie złożoną drucianą siatkę, przywiązaną drutem do gwoźdźcia wbitego w palik i nadającą kształt piramidy. Na takich drzewkach szczególnie ładnie wyglądają złożone kokardki, gwiazdki i różne inne drobne elementy dekoracyjne. W przypadku gdy nie dysponujemy miejscami na ustawianie dużej choinki, czy wieszanie wieńców, dobrym rozwiązaniem są samodzielnie wykonane stroiki świąteczne. Są to kompozycje stworzone z gałązek drzew iglastych, suszonych owoców, szyszek, bombek, piórek, rafii itp.

Kolorystyka jak i dodatki są kwestią mody. Tradycyjnie jednak używa się ozdób w kolorze: srebra, złota i bieli. Wstążki i świece są niezbędnym uzupełnieniem całości. Lukrowane ciasteczka, krążki pomarańczy, laski cynamonu, przyciągają uwagę niezwykłym, korzennym zapachem. Własnoręcznie wykonane dekoracje są dopełnieniem świątecznego nastroju.

Wyroby ze słomy

Plecionkarstwo – rzemiosło, polegające na wyrobieniu wszelkiego rodzaju plecionek ze słomy, wikliny, rafii, rogożyny, rotangu, bambusa, słomy ryżowej, włókien kokosowych i sizalowych. itp. Nazwa ta odnosi się także do wyplatania sprzętów ozdobnych i użytkowych. Rzemiosło znane od czasów prehistorycznych, także w zakresie wyrobu plecionek ozdobnych.

Plecionkarstwo to jedna z najwcześniej wynalezionych przez człowieka technik wytwórczych. Użytkowana jest praktycznie do dzisiaj i to w skali wszystkich istniejących kultur oraz cywilizacji na całym świecie.

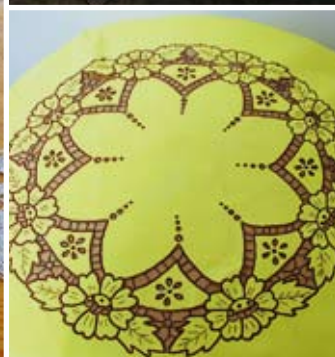
Pierwsze odkrycia niewątpliwego pożytku zauważył człowiek, kiedy splótł palce obu rąk, aby uzyskać „naczynie” umożliwiające czerpanie i picie wody. Wcześniej zaczęto stosować do plecionek różne surowce, zarówno dla celów funkcjonalnych, jak i estetycznych. Plecionka to sposób na zaspokojenie różnych potrzeb, ale najczęściej były i są to rozmaite kosze, maty, płoty, meble, ule, naczynia ozdobne, puzderka, ściany budynków gospodarczych. Dawniej w wiejskim gospodarstwie wyroby plecione z różnych surowców stanowiły ważny element jego samowystarczalności. Czynnikiem sprzyjającymi w uprawianiu plecionkarstwa były łatwość zdobycia surowców, nieskomplikowany sposób wyplatania i przede wszystkim zapotrzebowanie na tego typu wyroby. Plecionkarstwem zajmowali się zazwyczaj ludzie starsi lub małorolni chłopcy, głównie zimą i wczesną wiosną, traktując to zajęcie jako dodatkowe źródło dochodów. Umiejętności przekazywano z pokolenia na pokolenie, zaś produkty plecionkarskie przeznaczone były na własny użytek lub sprzedawane na jarmarkach.

Słoma stanowiła dawniej na wsi podstawowy surowiec plecionkarski. Najprostszą plecionką jest warkocz, pleciony rękoma z pasem słomy – dokładanym co pewien czas dla przedłużenia wyrobu. Stosuje się tu długą słomę żytnią, ale również pszenną i inne. Warkocz taki stosowany był niegdyś do uszczelniania drzwi i okien. Szywano z niego też wycieraczki do obuwia, kładzione przed drzwiami wejściowymi, oraz

misowate „opałki” do wypieku chleba. Ze zszywanych warkoczy słomianych wykonywano również duże naczynia zasobowe do przechowywania ziarna, owoców i warzyw.

Słoma, jakiej używano do wymienionych wyrobów, musiała pochodzić „spod cepa” lub wcześniej ścięta. Dzisiejsza słoma ścięta przez kombajn do plecionek zupełnie się nie nadaje, jest bowiem połamana i pognieciona jak sieczka. Istotną rolę w wyrazie artystycznym każdego wyrobu odgrywa kolorystyka. Już sam kolor surowca: ciepły, pastelowy nadaje wyrobom specyficznego piękna. Aby zapewnić taki kolor słomy, zboże należy zbierać jeszcze przed żniwami, kiedy kłosa są jeszcze niedojrzałe. Najlepiej jest ścinać je sierpem lub kosą i od razu schować do pomieszczenia, aby schła w przewiewnym miejscu. Najlepiej jest od razu odciąć kłosa, aby źdźbła były proste. Przed wyplataniem słomę należy moczyć. Celem otrzymania długiego warkoczka (a gdy mamy krótką słomę) trzeba słomę "nadstawiać", czyli dodawać kolejne źdźbła, tak żeby nie było widać kończących się źdźbeł. Przy wyplataniu pomocna jest odpowiednio długa iglica, w którą wkłada się cienki pasek z wikliny i szyje dany przedmiot. Do otrzymania plecionek ozdobnych i delikatnych wybiera się długie słomy, które się przycina „od kolanka do kolanka”, segregując według grubości i długości. Najgrubsze można rozcinać wzdłuż na dwie, a nawet więcej części. Wyrabiać możemy tę metodą lilie, słoneczniki, pałki wodne, ozdoby choinkowe i różne obrazy. Inspiracje twórcy czerpią z otaczającego ich świata.

Obecne wyroby ze słomy straciły już swoje dawne funkcje, które zostały zastąpione innymi materiałami. Wśród przedmiotów wyplatanych są głównie: wazon, dzbanki, tace, kurki z siana i wiele różnych innych przedmiotów użytkowych i ozdób świątecznych np. dzwoneczki. Warto jednak przekazywać wiedzę tę z pokolenia na pokolenie, aby tradycje plecionkarskie nadal przetrwały. Coraz mniej osób potrafi wyplatać ze słomy. Przedmioty słomiane stają się unikatowe i coraz trudniej dostępne

Wydawałoby się, że plecionkarstwo nie ma już racji bytu, że nie wytrzyma konkurencyjności z wyrobami fabrycznymi, a jednak nadal istnieje zapotrzebowanie na wyroby plecionkarskie, co wiązać należy z modą na „ekologię”.

Robótki ręczne

Haftowanie

Haftciarstwo jest to metoda ozdabiania tkanin, filcu lub skóry polegająca na wyszywaniu na nich wzorów za pomocą igły lub szydełka oraz nici i różnych dodatków. Haftuje się ręcznie, czasem przy pomocy krosienek, od połowy XVIII wieku przy użyciu tamborka, a od 1828 również maszynowo.

W zależności od podłoża hafty dzielą się na ciężkie (wykonane na grubej tkaninie, zazwyczaj kosztownym materiale) i lekkie (w Polsce taki rodzaj haftowania nazywano w XVI - XVII wieku szyciem) – wykonane nićmi lnianymi lub bawełnianymi proste wzory z ograniczoną kolorystyką na płótnie. Najstarszy haft został wykonany 2300 lat temu. Odzież zdobiono w ten sposób już w starożytności. Mistrzostwo w tym kunszcie osiągnęli między innymi peruwiańscy Indianie, żyjący w Ameryce Południowej jeszcze przed Inkami, oraz starożytni Chińczycy. Najdawniejsze przykłady haftów pochodzą z wykopalisk z V-IV w. p.n.e. w Attyce (dekoracja na lninie) oraz górach Altaj; w Polsce jest to m.in. piękny ornat przedstawiający sceny z życia św. Stanisława, który wykonano ok. 1504 r. W ciągu wieków powstało wiele technik haftarskich. Wszystkie polegają na wyszukiwaniu ornamentu wg określonego wzoru w taki sposób, że elementy ozdobne wydają się doczepione do tkaniny będącej dla nich tłem (słowo 'haftowanie' pochodzi od niemieckiego wyrazu haften – być przyczepionym).

Podstawowe przybory do haftowania to odpowiednia igła, tamborek, właściwy materiał i nici w zależności od rodzaju haftu. Igła musi być nieco grubsza od nitki, prosta i nie za długa. Nie może być stępiona, ani pogięta. Tamborek ułatwia haftowanie szczególnie początkującym. Nici używane do haftu to:

- bawełniane – kordonek, mulina
- jedwabne – jedwab na szpuleczkach
- wełniane – włóczka do haftowania dużymi ściegami.

Niezbędna jest również kalka kreślarska i kopiowa do przerysowywania wzorów, nożyczki, naporstek.

Najczęściej spotykane grupy haftu:

- haft płaski – bezpośrednio na tkaninie
  - haft przed igłą – najstarszy i najprostszy, polegający na przeciąganiu nitki nad i pod równo odliczonymi nitkami tkaniny,
  - haft za igłą (stebnówka, haft holbeinowski) – krótkie, proste ścięgi, tworzące jednolitą linię po obu stronach tkaniny. Stosowany głównie w XV i XVI wieku w hafcie włoskim i hiszpańskim,
  - haft sznurczkowy – znany od starożytności, ściśle przylegające do siebie ukośne ścięgi jednakowej długości przypominają układem skręt sznurka,
  - haft łańcuszkowy,
  - haft supełkowy (węzłkowy, perełkowy) – znany od XIII wieku, popularny w XVIII-XIX wieku; powstaje przez umocowanie do tła nitki kilkakrotnie owiniętej na igle, tworząc wypukły supełek,
  - haft krzyżykowy,
- haft ażurowy:
  - haft dziergany,
  - haft richelieu,
  - haft angielski (dziureczkowy),
  - haft atlasowy,
  - mereżka.

Haft krzyżykowy

Jest to popularny ścięg ozdoby. Do wykonania tego haftu potrzebujemy materiał – kanwę, odpowiednią igłę i nici najczęściej mulinę. Wzór, który zamierzamy haftować narysowany jest w formie schematu na zwykłej kartce lub też można kupić kanwę z gotowym wzorem (szczególnie polecane dla początkujących). Gotowy wzór na kanwie jest łatwy do wykonania, gdyż zaznaczone są już odpowiednie kolory. Schematy natomiast przedstawione są w postaci kratek, gdzie jedna kratka to jeden do wyszycia krzyżyk. Wyszywanie najlepiej jest wykonywać rzędami, stosując odpowiednią ilość krzyżyków w danym kolorze. Jest to tzw. metoda liczenia.

Ważną rzeczą przy tym haftowaniu jest odpowiedni dobór gęstości kanwy i grubości nici tak, aby haft był nie za rzadki, ani za gęsty. Prawidłowo wykonany haft ma zawsze to samo krycie czyli na całym wzorze stosuje się tę samą technikę wyszywania najczęściej dwie nitki przecinające się pod kątem prostym.

Haft richelieu

Na ten rodzaj haftu składają się wykonane ścięgiem dzierganym zwykłym – właściwym i skośnym, na podkładzie obdziergane, wycinane w płótnie motywy, które połączone są dzierganymi przęsłkami i pajęczkami. Te ostatnie wzmacniają tkaninę i zabezpieczają wzór przed odkształceniem. Przed rozpoczęciem haftowania cały wzór należy powlec fastrygą, z wyjątkiem miejsc przeznaczonych do wycięcia, w których znajdują się przęsłka i ewentualnie w większych przerwach – pajęczki. Właściwymi nićmi to tego rodzaju haftu jest mulina lub cienki kordonek.

Szydełkowanie

Najwcześniejsza odnaleziona robótka szydełkowa pochodzi z Jutlandii. Jest to rodzaj czapeczki, której wiek naukowcy szacują na około 3100 lat.

Niewiele jest technik rękodzielniczych, które można tak wszechstronnie wykorzystać. Szydełkiem można – zależnie od rodzaju przędzy – zrobić delikatne koronki, ciepłe swetry, a także wiele dekoracyjnych drobiazgów.

Pierwsze wykonane robótki szydełkowe składały się z oczek ścisłych albo półsłupków. Oprócz wymienionych istnieje pięć najczęściej używanych oczek podstawowych, które różnią się wysokością wynikającą z liczby narzutów.

Przyborem służącym do ręcznego wyrobu dzianiny jest szydełko, czyli narzędzie zakończone haczykiem, wykonane z metalu (szydełka cienkie), plastiku, teflonu, bambusa lub kości słoniowej (szydełka grubsze). Ich rozmiar, określający wielkość (grubość) haczyka, wyrażany jest w milimetrach, a dobór odpowiedniego rozmiaru zależy od grubości nici.

Najcieńsze nici do szydełkowania to bawełniane lub jedwabne kordonki, popularne jest jednak także dzierganie z włóczek o innym składzie: akrylu (anilany), wełny, poliestru i poliamidu.

Od XVIII do XIX wieku w klasztorach, gdzie obowiązywała daleko zakrojona oszczędność, często ozdabiano brzegi szat ołtarzowych i bielizny domowej prostymi szydełkowymi koronkami, aby były wytrzymalsze. Na salony sztuka szydełkowania długo nie miała wstępu, dopiero w epoce biedermeierowskiej damy nie mogły obyć się bez koronek, które ozdabiały frywolne elementy garderoby.

Do dnia dzisiejszego szydełkowanie jest bardzo popularne.

Wykaz wybranych twórców ludowych

Pisanki i ozdoby wielkanocne

Jadwiga Solińska
ul. Sienkiewicza 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 10 04
powiat grajewski

Elżbieta Miłek
ul. Kowalskiego 6/18
16-400 Suwałki
tel. 506 429 148
powiat suwalski

Bogusława Dzwilewska
Grudziewszczyzna 5
16-500 Sejny
tel. 507 671 277
powiat sejneński

Ewa Skowysz-Mucha
ul. Rynek 2
16-315 Lipsk
tel. (87) 642 32 06
powiat augustowski

Alicja Mierzejewska
ul. Kolonia Gródź 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 15 77
powiat grajewski

Stanisława Krajewska
ul. Generała Sikorskiego 10/9
18-507 Grabowo
tel. (86) 279 02 55
powiat kolneński

Aldona Wojciechowska
ul. Grunwaldzka 7
16-515 Puńsk
tel. (87) 516 14 06
powiat sejneński

Wyroby z słomy

Jadwiga Solińska
ul. Sienkiewicza 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 10 04
powiat grajewski

Aldona Wojciechowska
ul. Grunwaldzka 7
16-515 Puńsk
tel. (87) 516 14 06
powiat sejneński

Alicja Okocuzk
ul. St. Duboisa 15
17-307 Mielnik
tel. 605 450 774
powiat siemiatycki

Joanna Bogdanowicz
Topczykały 17
17-106 Orla
tel. 513 819 134
powiat bielski

Wiktor Abramowicz
Ostrówki Kolonia
16-060 Zabłudów
tel. (85) 717 81 36
powiat białostocki

Zoja Majstrowicz
Reduty 67
17-106 Orla
tel. (85) 739 26 15
powiat bielski

Agnieszka Terpiłowska
ul. Zamiejska 28
17-307 Mielnik
tel. 785 639 672
powiat siemiatycki

Bogusława Dzwilewska
Grudziewszczyzna 5
16-500 Sejny
tel. 507 671 277
powiat sejneński

Nadzieja Kierkowicz
ul. Brzeska 96
17-307 Mielnik
tel. (85) 657 71 40
powiat siemiatycki

Włodzimierz Cetra
Koszele 156
17-106 Orla
tel. (85) 739 25 23
powiat bielski

Wyroby z siana

Grażyna Giersz
Udziejak 11A
16-404 Jeleniewo
tel. (87) 568 32 86
powiat suwalski

Mikołaj Ławreszuk
ul. Nowa 6
17-200 Hajnówka
tel. (85) 683 30 77
powiat hajnowski

Luba Krupa
Koszele 127
17-106 Orla
tel. (85) 739 25 64
powiat bielski

Eugenia Kowalska
Koszele 166
17-106 Orla
powiat bielski

Robótki ręczne: haftowanie i szydełkowanie

Elżbieta Miłek
ul. Kowalskiego 6\18
16-400 Suwałki
tel. 506 429 148
powiat suwalski

Bogusława Dzwilewska
Grudziwieszczynna 5
16-500 Sejny
tel. 507 671 277
powiat sejneński

Olga Nesteruk
Krywiatycze 63
17-106 Orla
tel. 502 916 509
powiat bielski

Elżbieta Śniezko
ul. Brzeska 131
17-307 Mielnik
tel. 513 300 794
powiat siemiatycki

Jadwiga Solińska
ul. Sienkiewicza 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 10 04
powiat grajewski

Wiesława Szulowicz
Grudziwieszczynna 12
16-500 Sejny
tel. 782 159 520
powiat sejneński

Irena Karwacka
ul. Duboisa 13
17-307 Mielnik
tel. 664 753 229
powiat siemiatycki

Ewa Skowysz - Mucha
ul. Rynek 2
16-315 Lipsk
tel. (87) 642 32 06
powiat augustowski

Bożena Jarmułowicz
Dębnyki 26
18- 416 Zbójna
tel. (86) 214 02 78, 608 455 143
powiat łomżyński

Asta Sidor
ul. Szkolna 6
16-515 Puńsk
tel. (87) 516 15 05
powiat sejneński

Anna Góral
ul. Bugowa 1
17-307 Mielnik
tel. 608 655 354
powiat siemiatycki

Stanisława Krajewska
ul. Gen. Sikorskiego 10/
18-507 Grabowo
tel. (86) 279 02 55
powiat kolneński

Halina Krzemińska
Pogorzelec 40
16-506 Giby
tel. (87) 562 10 66
powiat sejneński

Helena Datzcuk
Mszczona Królewska 31
17-307 Mielnik
tel. (85) 655 00 74
powiat siemiatycki

Bogusława Pieńkowska
ul. M. Konopnickiej 7A
Rogienice Wielkie
18-516 Mały Płock
powiat kolneński

Krystyna Grygoruk
ul. Ogródowa 22A
17-106 Orla
tel. (85) 739 22 13
powiat bielski

Maria Parafiniuk
Mszczona Królewska 80
17-307 Mielnik
tel. 692 820 011
powiat siemiatycki

Teresa Dakowicz
ul. Bielska 20
16-060 Zabłudów
tel. (85) 718 85 36
powiat białostocki

Zoja Majstrowicz
Reduty 67
17-106 Orla
tel. (85) 739 26 15
powiat bielski

Alicja Okoczuk
ul. St. Duboisa 1
17-307 Mielnik
tel. 605 450 774
powiat siemiatycki

Ozdoby bożonarodzeniowe

Jadwiga Solińska
ul. Sienkiewicza 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 10 04
powiat grajewski

Alicja Mierzejewska
ul. Kolonia Gródź 7
19-222 Wąsosz
tel. (86) 273 15 77
powiat grajewski

Stanisława Krajewska
ul. Generała Sikorskiego 10/9
18-507 Grabowo
tel. (86) 279 02 55
powiat kolneński

Pozostali twórcy

Irena Karwacka
ul. St. Dubois'a 13
17-307 Mielnik
tel. 664 753 229
powiat siemiatycki
robótki ręczne

Anna Iwanowicz
ul. Brzeska 58
17-307 Mielnik
tel. (85) 657 71 45
powiat siemiatycki
robótki ręczne

Danuta Radulska
Wasilówka 18
16-130 Janów
tel. (85) 721 60 24
powiat sokólski
tkactwo

Marek Szyszko
Chwaszczewo 6a
16-124 Sidra
tel. 668 302 47
powiat sokólski
rzeźbiarstwo

Piotr Szałkowski
ul. Mickiewicza 22
16-100 Sokółka
tel. (85) 711 53 32
powiat sokólski
rzeźbiarstwo

Przemysław Szuma
ul. Waszkiewicza 210
17-230 Białowieża
tel. 507 062 068
powiat hajnowski
rzeźbiarstwo

Mirosław Nesteruk
ul. Dolna 34
17-200 Hajnówka
tel. (85) 683 82 82
powiat hajnowski
wyroby z drewna

Katarzyna Gutowska
ul. Słowackiego 3
19-104 Trzciannie
tel. 501 323 442
powiat moniecki
kompozycje z suchych roślin,
malarstwo,

Tadeusz Dąbrowski
ul. Królowej Bony 6
19-104 Trzciannie
tel. 695 403 014
powiat moniecki
wyroby z drewna

Grażyna Ciborowska
Stare Bajki 7
19-104 Trzciannie
tel. (85) 738 42 51
powiat moniecki
malarstwo, rysunek kredą,
rysunek na szkle

Celina Bałdyga
Ksebkki 99
18-525 Turośl
tel. (86) 278 65 67
powiat kolneński
plecionkarstwo, wyroby
z korzeni

Stanisław Waśko
Waśki 13
18-516 Mały Płock
tel. (86) 279 16 86
powiat kolneński
rzeźbiarstwo

Wioletta Kosiewicz
Kały 4
18-516 Mały Płock
tel. 502 677 555
powiat kolneński
robótki ręczne, rękodzieło
obrzędowe, kwiaty z bibuły
i wstążek, kompozycje
kwiatowe

Łukasz Sędelewski
ul. Strażacka
18-520 Stawiski
tel. 696 467 375
powiat kolneński
rzeźbiarstwo, malarstwo

Dorota Bronakowska
ul. Białostocka 23/1
Ruda
19-200 Grajewo
tel. 691 111 592
powiat grajewski
wyroby z drewna, rymarstwo,
wyroby ze skóry

Franciszek Lulewicz
ul. Polna 4
16-060 Zabłudów
tel. (85) 718 85 93
powiat białostocki
kowlarstwo artystyczne

Dorota Bonus
ul. Łomżyńska 26/2
18-413 Miastkowo
tel. 514 864 515
powiat łomżyński
rękodzieło obrzędowe, kwiaty
z bibuły

